

Vladimir Geiger (Zagreb)
Hrvatski institut za povijest, Zagreb
e-mail: geiger@isp.hr

UDK 336.747:32(497.1)"1929/1941"
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 17. 4. 2019.

Suzana Leček (Zagreb)
Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod
e-mail: slecek@isp.hr

POLITIČKA I IDEOLOŠKA POZADINA DIZAJNA I IKONOGRAFIJE NOVČANICA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE, 1929. - 1941. godine

Novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije - ratne novčane rezerve (novčanice “za potrebe zemaljske odbrane” i “za potpuno izvanredne potrebe”)

Novac Kraljevine Jugoslavije, 1929. - 1941. godine, kao uostalom i svaki drugi novac u prošlosti i danas, odašilje mnoge simboličke poruke na više razina. Njihovim iščitavanjem može se razumjeti državna, nacionalna, politička, ideološka, gospodarska i kulturna usmjerenost jugoslavenske monarhije, pa i najvažnije mijene kroz koje je prolazila. U članku je prikazana politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije za ratne novčane rezerve (novčanice “za potrebe zemaljske odbrane” i “za potpuno izvanredne potrebe”). Te novčanice nisu bile predviđene za redovni optjecaj, pa ili nisu bile izdane ili su puštene u optjecaj (prema svim pokazateljima tek 8. 4. 1941.) tek početkom rata u Jugoslaviji. Tako su u novčanom prometu bile samo kraće vrijeme, do njihova povlačenja i zamjene, pretežito tijekom 1941. godine.

Ključne riječi: Kraljevina Jugoslavija, novčanice, dizajn, ikonografija, politika, ideologija

Riječ unaprijed

Narodna banka Kraljevine Jugoslavije izradila je od 1929. i tijekom 1930-ih godina pustila u optjecaj 4 novčanice redovnog (“stalnog”) izdanja: novčanice od 10 dinara i od 100 dinara (s nadnevkom 1. 12. 1929.), od 1.000 dinara (s nadnevkom 1. 12. 1931.) i od 500 dinara (s nadnevkom 6. 9. 1935.). Tijekom 1930-ih godina u Zavodu za izradu novčanica izrađeno je nekoliko novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije za ratne novčane rezerve. To su novčanice “za potrebe zemaljske odbrane” i “za potpuno izvanredne potrebe” u apoenima od: 50 dinara (s nadnevkom 1. 12. 1931.), 100 dinara (s nadnevkom 15. 7. 1934.), 1000 dinara (s nadnevkom 6. 9. 1935.), 20 dinara i 10.000 dinara (s nadnevkom 6. 9. 1936.) i 10 dinara (s nadnevkom 22. 9. 1939.).¹ Novčanice

¹ Usp. *Zmago Jelinčić*, Katalog bankovcev jugoslovanskih dežel / Katalog novčanica jugoslavenskih zemalja / Paper money catalogue of Yugoslav countries, 1. del - redne izdaje/1. dio - redovna izdanja/ Part 1 - regular issues (Ljubljana: Samozaložba [Vlastita naklada], 1988), 80-84; *Јован Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941. (Београд: Народна банка Југославије, 1995.), 113.-126., 137.-141., 157.-176.; *Новчанице Југославије 1918. - 1997.*, прир. *Војислав Томић, Станко Цвијан* (Београд: Народна банка Југославије, 1997.), 54.-60.; *Željko Stojanović*, Papirni novac Jugoslavije / Paper Money of Yugoslavia / Das Papiergeld Jugoslawiens 1929. - 1994. (Beograd: Narodna banka Jugoslavije, 1994.), 179.-184.; *Željko Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia (Beograd: *Željko Stojanović* [Vlastita naklada], 1996.), 103.-114.; *Муодраг Узрпичић*, Новац у Југославији за време Другог светског рата с нарочитим освртом на методе финансирања окупације (Београд: Југословенски преглед,

Narodne banke Kraljevine Jugoslavije za ratne novčane rezerve nisu bile predviđene za redovni optjecaj. Nisu izdane ili su puštene u optjecaj (prema svim pokazateljima tek 8. 4. 1941.) početkom rata u Jugoslaviji. Tako su u novčanom prometu bile samo kraće vrijeme, do njihova povlačenja i zamjene, pretežito tijekom 1941. godine.²

O dizajnu i ikonografiji novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, 1929. - 1941. godine, pisano je nesustavno, najčešće usput, u sklopu uglavnom kraćih prikaza likovnosti jugoslavenskog novca.³ Pozornosti je vrijedan članak Bogdana Šarunca "Ikonografija

2000.), 16.-18., 37.-53., 66.-71.; *Borna Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767. - 2002. (Zagreb: Obol - naklada. d.o.o., 2002.), 179.-182.; *Желько Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884. - 2004. (Београд: Југословенски преглед, 2004.), [76.-77., 82.-91.]; *Željko Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money (Beograd: Sanimex, 2007.), 93.-94., 96.-103.; *Zlatko Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije / Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia (Rijeka: Numizmatičko društvo "Castua" Kastav, 2011.), 405.-408. ili *Zlatko Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije / Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia (Rijeka: Numizmatičko društvo "Castua" Kastav, 2011.), 881.-887.

² U numizmatičkoj literaturi, ponajprije katalogizima novca, različiti su navodi o tome koje su novčanice iz ratne novčane rezerve, "za potrebe zemaljske odbrane" i "za potpuno izvanredne potrebe", puštene u optjecaj 8. 4. 1941. Usp. *J. Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918. - 1941., 157.-159. pretpostavlja na temelju izvora, da su 8. 4. 1941. godine u optjecaj puštene novčanice od 10 dinara (1939.), 20 dinara (1936.) i 50 dinara (1931.). *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 109.; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884. - 2004., [86.] i *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 98. navodi, pak, pozivajući se na izvore, da je 8. 4. 1941. godine puštena u optjecaj i novčanica od 100 dinara (1934.). To nedvojbeno potvrđuje i na mnogobrojnim izvorima utemeljena knjiga *M. Угричић*, Новац у Југославији за време Другог светског рата с нарочитим освртом на методе финансирања окупације, 53.-71.

³ Usp. *Јован Хаџи-Пешић*, "Преписка Паје Јовановића око његовог пртежа за новчаницу од 1000 динара из 1931. године", Годишњак града Београда, књ. XXXV, (1988.), 219.-255.; *Siniša Bizović*, "Tužna povijest jednog dinara", Start magazin, br. 526., Zagreb, 18. 3. 1989., 44.-47.; *Željko Stojanović*, "Velika umetnička dela na malom formatu i u velikom tiražu", Numizmatički časopis Dinar, br. 3, (1996.), 37.-39.; *Mileta Prodanović*, "Dreimal Jugoslawien auf Banknoten", u: Neue Staaten - neue Bilder? Visuelle Kultur im Dienst staatlicher Selbstdarstellung in Zentral- und Osteuropa seit 1918., hrsgg. *Arnold Bartetzky, Marina Dmitrieva i Stefan Troebst* (Köln - Weimar - Wien: Böhlau Verlag, 2005.), 291.-300.; *Mileta Prodanović*, "Kako čitati novčanice", <http://bif.rs/2014/07/mileta-prodanovic-kako-citati-novcanice/> (pristupljeno 20. 4. 2017.) ili *Mileta Prodanović*, "Kako čitati novčanice", https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=971 (pristupljeno 20. 4. 2017.); *Ivan Škrabo*, "Novčanica od 500 dinara 1939. bez pretiska. Postoji li 5.440 nepretisnutih primeraka novčanice 500 dinara sa datumom 6.5.1939?", Numizmatički časopis Dinar, br. 29., (2007.), 34.-36.; *Ivana Živančević Sekeruš*, "Banknote Imagery of Serbia", u: Balkan Memories. Media Constructions of National and Transnational History, ed. *Tanja Zimmermann* (Bielefeld: Transcript Verlag, 2012.), 41.-48.; *Sonja Čirić*, "Umetnost na banknotama: Kratka likovna istorija dinara", <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1131661> (pristupljeno 20. 4. 2017.); *Miodrag Kirsanov*, "100 dinara - Jedna priča" / "100 Dinars - One Story", Bankar, god. 8., br. 29., (2015.), 104.-110.; *Ljiljana Bakić*, "Paja Jovanović, dizajner novčanica Kraljevine Jugoslavije" / "Paja Jovanović, dizajner novčanica Kraljevine Jugoslavije", <http://notafilija-numizmatika-paja2609.blogspot.hr/2013/06/paja-jovanovic-dizajner-novcanica.html> (pristupljeno 10. 3. 2017.); *Adam N. Crnobrnja*, "Govor novca", http://www.yuope.com/zines/republika/arhiva/2002/279/279_18.html (pristupljeno 20. 4. 2017.); *Milorad Stokin*, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/> (pristupljeno 10. 7. 2018.); "Југословенски динар", https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар (pristupljeno 15. 7. 2018.).

novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine”, objavljen 2006. godine u časopisu *Dinar*⁴, o dizajnu i ikonografiji novčanice od 100 dinara (s nadnevkom 15. 7. 1934.) za ratne novčane rezerve. No, u radovima koji prikazuju dizajn i ikonografiju jugoslavenskog novca 1929. - 1941. godine ponekad se navode proizvoljna i znanstveno neutemeljena tumačenja.⁵

Sustavniji pregledi povijesti jugoslavenskog novca tek ukratko donose najvažnije podatke o novčanom dizajnu i ikonografiji. Iznimka je knjiga Jovana Hađi-Pešića o novcu Kraljevine SHS/Jugoslavije, objavljena 1995. godine⁶. U njoj autor na temelju *Službenih novina Kraljevine Jugoslavije* i arhivskog gradiva Narodne banke donosi podatke i o dizajnu i ikonografiji novčanica. Za poznavanje dizajna i ikonografije novčanica Kraljevine Jugoslavije nezaobilazne su i knjige-katalozi jugoslavenskih novčanica Željka Stojanovića⁷, ali one donose tek osnovne podatke, uglavnom na temelju Hadži-Pešićevih navoda, ali i prema arhivskom gradivu Narodne banke i vlastitim istraživanjima.

Novac oduvijek nije označavao samo materijalnu vrijednost. Novac je sredstvo razmjene i trgovine, ali istodobno je i povijesni, gospodarski, kulturni, jezični i umjetnički dokument sredine i vremena u kojem je nastao. Uloga je novca gospodarska, ali i promidžbena. Stoga su razumljiva nastojanja da njegovo likovno rješenje bude što privlačnije. O izgledu kovanica i novčanica, u pravilu, odlučuju povjerenstva nacionalnih banaka na temelju različitih prijedloga dizajna i ikonografije. Autor likovnog rješenja novca, uz stalne i zadane elemente, najčešće dobiva smjernice u odabiru glavnih motiva. Novčanica dostiže vrhunac grafičke tehnologije u trenutku izradbe i važan je dio vizualnog identiteta pojedinog naroda odnosno nacije te simbol državnosti. Izradba novčanica spoj je umjetničkog i tehnološkog rada, u kojem su mnogobrojni podatci prikazani u ograničenom, malom, formatu. Naime, sve zadane slikovne i tipografske podatke i elemente posebno je važno estetski uklopiti na novčanicu, poštujući tehnološke i sigurnosne zahtjeve. Da bi se spriječila ili barem znatno otežala izradba lažnih novčanica, gravura i tisak novčanica izvode se na poseban način upotrebom sigurnosnog papira, najčešće s vodenim znakom. Također, koriste se i posebne boje i tisak, a kvaliteta izvedbe ovisi o tehničkim i materijalnim mogućnostima. Novčanice su svojom tehničkom izvedbom, likovnim izrazom i ikonografijom uvijek odraz vremena u kojem su nastale. Poruke na novcu izgledaju jednostavne, ali zapravo su složene i višeslojne. Izbor ikonografije novca, na prvi pogled samo dekorativan, oduvijek je uvjetovan nastojanjem da se iskažu važne i reprezentativne poruke koje moraju ostaviti krajnje pozitivne učinke. No, promidžba nameće određeni sadržaj, a podatci u tom sadržaju mogu biti uljepšani ili pogrdljivi. Izgled novca nije nikada nepromišljen, on je pomno osmišljen za promidžbu, a likovni sadržaj, dizajn i ikonografija

⁴ Usp. Bogdan Šarunac, “Ikonografija novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine”, Numizmatički časopis *Dinar*, br. 26., (2006.), 47. ili “Ikonografija novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine”, <http://klubkolekcionara.blogspot.hr/2010/01/ikonografija-novcanice-kraljevine.html> (pristupljeno 10. 1. 2018.).

⁵ Usp. primjerice: Sandra Maljavac, Problemi interpretacije vizualnih elemenata novčanica: jugoslavenski dinar u kontekstu političke ikonografije (diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za povijest umjetnosti, 2015.), <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A62/datastream/PDF/view> (pristupljeno 10. 1. 2018.).

⁶ Usp. J. Хаџи-Пешић, Новац Краљевине Југославије 1918. - 1941.

⁷ Usp. Ж. Стојановић, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [82-91]; Ж. Стојановић, Национални каталог новчаница Србије и Југославије, 93-103.

uvijek su imali raznolika i isprepletena značenja, ponajprije politička i ideološka. Novac je jedan od važnih simbola emitenta, u suvremenom svijetu najčešće države. Zbog toga se na novcu obavezno ističu znaci i simboli državne suverenosti. Prepoznatljivost simboličkih poruka na novcu najvažnija je, i u najširim slojevima domicilnoga stanovništva, i u međunarodnom okruženju. Najčešće su tradicionalni nacionalni simboli i znakovlja ukomponirani s izabranim simbolima koji su općepoznati. Svaki nacionalni novac preko simbola državnosti i suverenosti nastoji učinkovitim vizualnim porukama pobuditi osjećaj nacionalnog ponosa i zajedništva vlastitog naroda. Likovne, ikonografske i semantičke analize novčanica pojedinih država pokazuju da su na njima snažno prisutni povijesni i nacionalni simboli. Ikonografija na novcu nikada nije slučajna, ona je u skladu s državnom politikom i vladajućom ideologijom.⁸

Novac Kraljevine Jugoslavije, 1929.-1941. godine, odašilje mnogo simboličkih poruka na više razina. Njihovim iščitavanjem može se razumjeti državna, nacionalna, gospodarska i kulturna te ponajprije politička i ideološka usmjerenost jugoslavenske monarhije, a i najvažnije mijene kroz koje je ta monarhija prolazila.

Nakon što je kralj Aleksandar I. Karađorđević 6. siječnja 1929. ukinuo Narodnu skupštinu i zabranio političke stranke, te uveo osobnu diktaturu, opravdavajući taj svoj čin državnom krizom koju parlamentarci nisu uspjeli riješiti. Dana 3. listopada 1929. Zakonom o nazivu i podjeli kraljevine na upravna područja promijenjeno je i ime države u Kraljevina Jugoslavija. Službeno su ukinute nacionalne posebnosti i proglašena je jugoslavenska nacija i "jugoslavenski" jezik kao službeni.⁹

Dizajn i ikonografija novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije za ratne novčane rezerve (novčanice "za potrebe zemaljske odbrane" i "za potpuno izvanredne potrebe")

Proglašeni jugoslavenski unitarizam izražen je i sveprisutan i na novčanicama. Ponajprije, natpisi na novčanicama Narodne banke Kraljevine Jugoslavije nisu više trojezični (srpski - ćirilicom, hrvatski i slovenski - latinicom), kako je ranije, 1919. -

⁸ Usp. primjerice: *Eric Helleiner*, "National Currencies and National Identities", *American Behavioral Scientist*, Vol. 41, No. 10, (1998), 4009-4036; *Emily Gilbert i Eric Helleiner*, eds., *Nation-States and Money. The past, present and future of national currencies*, (London – New York: Routledge, 1999); *Tim Unwin i Virginia Hewitt*, "Banknotes and National Identity in Central and Eastern Europe", *Political Geography*, Vol. 20, No. 1, (2001), 1005-1028; *Eric Helleiner*, *The Making of National Money: Territorial Currencies in Historical Perspective* (New York: Cornell University Press, 2003); *Jacques E. C. Hymans*, "The Changing Color of Money: European Currency Iconography and Collective Identity", *European Journal of International Relations*, Vol. 10, No. 1, (2004), 5-31; *Jacques E. C. Hymans*, "East is East, and West is West? Currency iconography as national-branding in the wider Europe", *Political Geography*, Vol. 29, No. 2, (2010), 97-108; *Jan Penrose*, "Designing the nation: Banknotes, banal nationalism and alternative conceptions of the state", *Political Geography*, Vol. 30, No. 8, (2011), 429-440; *Hans de Heij*, "Designing Banknote Identity", *DNB Occasional Studies*, Vol. 10, No. 3 (2012), 5-392; *Kathleen Loock*, "Cold Hard Cash: Paper Money and National Identity", *Margin*, Vol. 3 (2014), 12-25; *Stefan Hartmann i Christian Thiel*, hrsgg., *Der schöne Schein. Symbolik und Ästhetik von Banknoten*. Band zur gleichnamigen Tagung an der Universität Augsburg vom 17. bis 19. Oktober 2014 (Regenstauf: Battenberg Gietl Verlag GmbH, 2016); *Patrick Ladoue*, "Histoire et iconographie du billet", <http://secco.univ-poitiers.fr/franc-euro/articles/Hbillet.pdf> (pristupljeno 20. 1. 2019.); *Richard Zeid*, *Money. The branding of a country through the design of its currency*, <http://www.underconsideration.com/speakup/archives/Money-Branding.pdf> (pristupljeno 10. 1. 2018.).

⁹ Usp. *Svetozar Pribičević*, *Diktatura kralja Aleksandra* (Zagreb: Nakladni zavod Globus d.o.o., 1990).

1929. godine, redovito bilo ispisivano na novčanicama Kraljevstva odnosno Kraljevine SHS. Natpisi na svim novčanicama Narodne banke Kraljevine Jugoslavije bili su na "jugoslavenskom", točnije na srpskom jeziku, na licu ćirilicom, na naličju latinicom. Jugoslavenski unitarizam slikovito predočavaju i ikonografska rješenja na novčanicama Kraljevine Jugoslavije. Primjenjuju se razrađenija dizajnerska i ikonografska rješenja, koja su uglavnom bila zacrtana već tijekom 1920-ih godina na novčanicama Narodne banke Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.¹⁰

Da bi pravodobna i brza opskrba tržišta novcem bila zajamčena, Narodna banka Kraljevine SHS uz pomoć Banque de France 1927. počela je u Beogradu na Topčideru izgradnju i opremu Zavoda za izradu novčanica i on je dovršen u listopadu 1929. Zavod za izradu novčanica osnovan je po ugledu na francuski, a tehnologija je bila identična i nije zaostajala za tadašnjim najvišim europskim standardima. Prve novčanice tiskao je Zavod za izradu novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije početkom 1930. godine. Odjel za izradu metalnog novca (kovnica novca) započeo je raditi u rujnu 1938., i od tada je u Zavodu za izradu novčanica i kovanog novca izrađivan jugoslavenski redovni optjecajni kovani novac, a i većina prigodnog kovanog novca.¹¹

Likovna rješenja (dizajn) novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije povjeravana su istaknutim likovnim umjetnicima jer su novčanice imale i ulogu što reprezentativnijeg predstavljanja Kraljevine Jugoslavije, i vlastitom narodu i inozemstvu. Nedvojbeno novčanice su bile snažno retoričko sredstvo kojim su jugoslavenska monarhija i vladajuća dinastija Karađorđević, i na taj način, nastojale u vlastitom narodu usaditi poželjne političke i ideološke obrasce.¹² To nije odmah prouzročilo prekid s francuskim novčanim dizajnom prihvaćenim i omiljenim u Kraljevini Jugoslaviji. No, nekoliko zanimljivih odnaka od francuske škole novčanog dizajna dogodilo se tijekom 1930-ih godina u izradi novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije.

Nacrte za novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije za ratne novčane rezerve izradili su: Panta Stojićević za 50 dinara (1931.) i 20 dinara (1936.), Vasa Pomorišac i

¹⁰ Usp. *Vladimir Geiger*, "Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije jugoslavenskih novčanica, 1919. - 1929.", u: *Jugoslavija između ujedinjenja i razlaza. Hrvatsko-srpski odnosi u kontekstu društvenog razvoja dve Jugoslavije 1918 - 1991*, ur. *Bojan Dimitrijević i Mario Jareb* (Beograd: Institut za savremenu istoriju - Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018), 71-106.

¹¹ Usp. Narodna banka 1884 - 1934 ([Beograd]: Zavod za izradu novčanica - Topčider, [1934.]), 265-267; *Miodrag Ugričić*, *Novčani sistem Jugoslavije* (Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, 1967), 110-112; *Ž. Stojanović*, *Papirni novac Jugoslavije / Paper Money of Yugoslavia / Das Papiergeld Jugoslawiens 1929 - 1994*, 43-47, 128-131; *Zavod za izradu novčanica i kovanog novca / The Institute for manufacturing Banknotes and Coins* (Beograd - Belgrade: Narodna banka Jugoslavije, 1994) ili *Zavod za izradu novčanica i kovanog novca / Монетный двор* (Beograd - Belgrade: Narodna banka Jugoslavije, 1994); *J. Хаџи-Пешић*, *Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941.*, 113-114; *Новчанице Југославије 1918 - 1997*, 8, 16, 22, 30; "Zavod za izradu novčanica i kovanog novca - Topčider. Proizvodnja kovanog novca", *Numizmatički časopis Dinar*, br. 3, (1996), 42; *Ž. Stojanović*, *Papirni novac Srbije i Jugoslavije*, 22-24, 44-46, 55-57; *Ж. Стојановић*, *Новчанице Народне банке 1884-2004*, 73-75; *Весна Ковач*, "Израда новчаница Народне банке Србије у Банци Француске 1885 - 1930.", <https://finansijskoposlovanje.files.wordpress.com/2013/09/novcanice-i-umetnici-sr.pdf> (pristupljeno 10.1.2018); *Саша Михајлов*, *Зграда ковнице новца / National Mint* (Beograd: Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, 2012). *Mihajlov* navodi netočno kao početak rada kovnice novca rujan 1937. godine.

¹² *M. Stokin*, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>.

Panta Stojićević za 100 dinara (1934.), Vasa Pomorišac za 1000 dinara (1935.), Vojislav Đokić i Panta Stojićević za 10.000 dinara (1936.) i Paja Jovanović za 10 dinara (1939.). Matrice za tisak tih novčanica gravirao je Veljko Andrejević Kun.¹³

Dizajneri novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije tijekom 1930-ih godina učestalo su koristili "Miroslavljevo pismo". To je tipografija koju je 1921. godine izradio grafičar Panta (Pantelija) Stojićević, litograf u Državnoj štampariji u Beogradu, kasnije šef Odeljenja za štampanje u Zavodu za izradu novčanica - Topčider, jedan od najistaknutijih autora likovnih rješenja novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije. Ta tipografija odmah je ušla u širu upotrebu. "Miroslavljevo pismo" stilizacija je ćirilice, i nazivom sugerira, da je izgledom u vezi s duktusom Miroslavljeva (j)evanđelja¹⁴ [kodeks odnosno rukopisna knjiga iz 12. stoljeća pisana staroslavenskim jezikom na ćirilici; u svijetu poznata kao reprezentativni tekst najstarije srpske pismenosti], iako je zapravo različito od izvornika.¹⁵ "Miroslavljevo pismo" korišteno je i u dizajnu novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, i novčanica redovnog ("stalnog") izdanja i novčanica za ratne novčane rezerve. Od novčanica za ratne novčane rezerve tipografiju "Miroslavljevo pismo" imaju novčanice od 50 dinara (s nadnevkom 1. 12. 1931.), 100 dinara (s nadnevkom 15. 7. 1934.) i (lice) 20 dinara (s nadnevkom 6. 9. 1936.).¹⁶ "Miroslavljevo pismo" korišteno je i na metalnom novcu, 1920-ih u

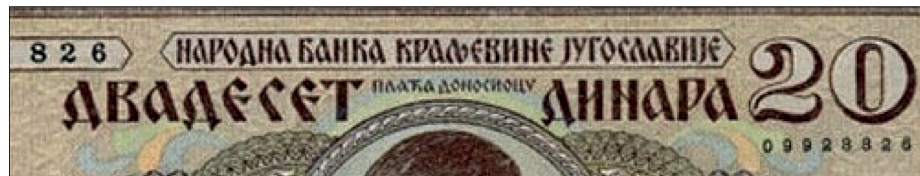
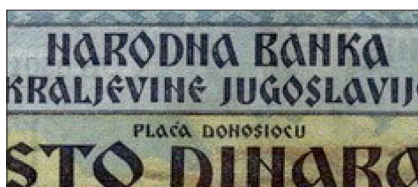
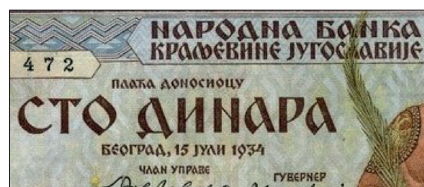
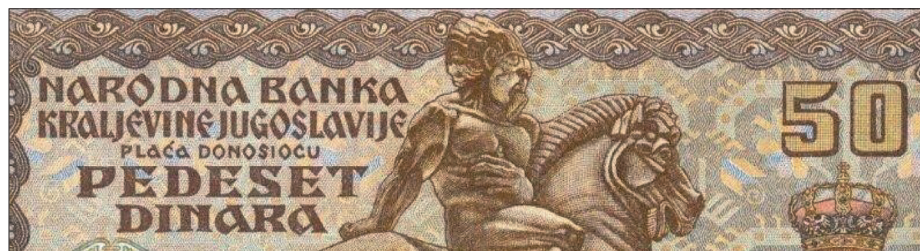
¹³ Usp. *Vladimir Geiger*, "Naši likovni umjetnici, autori jugoslavenskih novčanica međuratnog razdoblja (1918. - 1941.)", Numizmatičke vijesti, god. XXVII, br. 38, (1984), 93-97 i *Vladimir Geiger* i *Osman Hasanpašić*, "Grafički dizajn novca. Naši likovni umjetnici autori jugoslavenskih novčanica međuratnog razdoblja (1918 - 1941)" (3), Pogled, List Radne zajednice Zagrebačka banka, god. III, br. 18, (1985), 3 i *Vladimir Geiger*; *Osman Hasanpašić*, "Grafički dizajn novca. Naši likovni umjetnici autori jugoslavenskih novčanica međuratnog razdoblja (1918 - 1941)" (4), Pogled, god. III, br. 19, (1985), 4-5; *J. Хапу-Пеуић*, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 159, 161, 162, 164, 165, 167, 168, 169, 173; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 106, 109, 111-114; *Ž. Stojanović*, "Velika umetnička dela na malom formatu i u velikom tiražu", 39; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 7, 14-15, 21, 29; *M. Угрвић*, Новац у Југославији за време Другог светског рата с нарочитим освртом на методе финансирања окупације, 39-40; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [84, 86, 88-91]; *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 96, 98, 100-103; *M. Đorđević*, "Majstor obojenog novca" [Veljko Andrejević Kun], <http://www.politika.rs/sr/clanak/27760/Majstor-obojenog-novca> (pristupljeno 10. 1. 2018); *M. Stokin*, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>

¹⁴ Usp. "Мирослављево јеванђеље", https://sr.wikipedia.org/wiki/Мирослављево_јеванђеље (pristupljeno 10.1.2019) i "Miroslavljevo evanđelje", https://hr.wikipedia.org/wiki/Miroslavljevo_evanđelje (pristupljeno 10.1.2019).

¹⁵ Usp. *Vedran Eraković*, "Miroslavljevo jevanđelje u tipografiji", <http://www.tipometar.org/kolumne/Miroslav/IndexLat.html> (pristupljeno 10. 1. 2019); *Mileta Prodanović*, "Patopolis. Beogradska fin-de-siécle slikovnica". Reč, Časopis za književnost i kulturu, i društvena pitanja, br. 58 (2000), 102-103, <http://fabrikaknjiga.co.rs/rec/58/71.pdf> (pristupljeno 10.7.2018) ili *Mileta Prodanović*, "Patopolis. Beogradska fin-de-siécle slikovnica", <https://pescanik.net/patopolis/> (pristupljeno 10.7.2018).

¹⁶ Usp. *Z. Jelinčić*, Katalog bankovcev jugoslovanskih dežel, 1. del – redne izdaje, 80-84; *J. Хапу-Пеуић*, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 113-126, 137-141, 157-176; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 54-60; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Jugoslavije 1929 - 1994, 179-184; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 103-114; *B. Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije 1767 - 2002, 179-182; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [82-91]; *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 93-103; *Z. Višćević*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 405-408 ili *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 881-887.

dizajnu nekoliko kovanica Narodne banke Kraljevine SHS, a i 1930-ih godina u dizajnu nekoliko kovanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije.¹⁷ Na novcu, i na kovanicama i na novčanicama, Narodne banke Kraljevine SHS/Jugoslavije “Miroslavljevo pismo” korišteno je i u ćiriličnoj i u latiničnoj inačici.

Tipografiju “Miroslavljevo pismo” imaju novčanice za ratne novčane rezerve od 50 dinara (s nadnevkom 1. 12. 1931.), 100 dinara (s nadnevkom 15. 7. 1934.) i (lice) 20 dinara (s nadnevkom 6. 9. 1936.).

¹⁷ Usp. Ranko Mandić, Katalog metalnog novca 1868 - 1984. Srbija - Crna Gora - okupaciona izdanja - Jugoslavija (Beograd: Jugoslavica moderna, 1985), 66-67; J. Хаџи-Пеушић, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 97-99, 143-149; Ranko Mandić, Katalog metalnog novca Jugoslavije i jugoslovenskih zemalja 1700 - 1994 (Beograd: Balcan Numismatic Heritage, 1995), 28, 31-32; Ranko Mandić, Metalni novac Srbije, Crne Gore i Jugoslavije. Sa dodatkom: Katalog metalnog novca izdatog u ostalim zemljama bivše Jugoslavije. Bosna i Hercegovina - Hrvatska - Makedonija - Slovenija (Beograd: Srpsko numizmatičko društvo, 2006), 113, 125-127; Z. Višćević, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 153-155; Z. Višćević, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 326-329; Ranko Mandić, Metalni novac kovan na području bivše Jugoslavije od 1700. godine do danas. Enciklopedijski katalog, koautori Dragan Stanisavljević i Marko Mandić (Beograd: Udruženje građana Kupola, 2013), 60-61, 66-67; “Југословенски динар”, [https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски динар](https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар).

Prva u nizu novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije za ratne novčane rezerve novčanica je od 50 dinara s nadnevkom 1. 12 1931., izvedena u višebojnom tisku s prevladavajućom smeđom bojom, veličine papira 149 x 94 (crteža 134 x 78) mm. Novčanica je pročišćenog dizajna i bez mnogobrojnih alegorijskih likova i šarenila koje je bilo uobičajeno i prevladavalo na jugoslavenskim novčanicama. Primjetan je lagani odmak od francuskog novčanog dizajna. Na licu novčanice lijevo je portret (an face) kralja Aleksandra I. Karađorđevića, gologlavog, u generalskoj uniformi, te s Ordenom Karađorđeve zvezde 3. stepena s mačevima¹⁸. U sredini lica novčanice prikaz je Boke kotorske, ulaz u Kotorski zaljev kod Veriga, gledano iz visine. Desno na licu novčanice vodeni je znak: portret u poluprofilu (s lijeva) prijestolonasljednika Petra II. Karađorđevića sa sokolaškom kapom. Prvotno je Zavod za izradu novčanica predložio za vodeni znak lik kralja Petra I. Karađorđevića, a zatim je Upravni odbor Narodne banke Kraljevine Jugoslavije odlučio da vodeni znak bude državni grb¹⁹ (što bi, da je usvojeno, bilo prvi i jedini put u jugoslavenskom novčarstvu). Jugoslavenski sokol bio je unutarpolitički stjegonoša državne ideologije, zastupajući integralno jugoslavenstvo²⁰, pa je razumljivo ikonografsko rješenje s prijestolonasljednikom Petrom II. Karađorđevićem sa sokolaškom kapom kao konačno rješenje. Lice novčanice uokvireno je širokom stiliziranom ornamentikom iz "Miroslavljeva (j)evanđelja". Na naličju novčanice središnji je prikaz Kraljevića Marka na konju Šarcu prema skulpturi Ivana Meštrovića za Kosovski ciklus, lijevo je vodeni znak, a desno stilizirani bijeli orao raširenih krila, s višebojnim štitom na grudima - grb Kraljevine Jugoslavije i zlatnom krunom na glavi. Stilizirani prepleti i ukrasni florealni motivi, te ponegdje i krinovi (stilizirani ljiljani), u različitim nijansama vidljivosti uklopljeni su u osnovni crtež lica i naličja novčanice.²¹ Natpisi na novčanici na licu su ćirilicom (slovima tipa "Miroslavljevo pismo"), na naličju latinicom (istim tipom slova). Meštrovićev Kraljević Marko na konju, epski junak srpske prošlosti, simbol je nametnutog jugoslavenstva, jer bez ikakvih je srpskih atributa, naime potpuno nag, što su Meštroviću mnogobrojni Srbi i zamjerali u vrijeme nastanka skulpture 1910. godine.²² Novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 50 dinara (1. 12. 1931.) prva je višebojna novčanica tiskana u Zavodu za izradu

¹⁸ Zahvalu za determinaciju odlikovanja prikazanih na novčanicama Narodne banke Kraljevine Jugoslavije iskazujem *Borisu Pristeru*, Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb.

¹⁹ Usp. Arhiv Jugoslavije, Beograd, fond 65. Ministarstvo trgovine i industrije [Kraljevine Jugoslavije], 1083-2058, Narodna banka Kraljevine Jugoslavije Ministru trgovine i industrije, Beograd 2. marta 1931. [obavijest o pripremi izrade i opis novčanice od 50 dinara]; *J. Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 160.

²⁰ Usp. *Nikola Žutić*, Sokoli. Ideologija u fizičkoj kulturi Kraljevine Jugoslavije, 1929 - 1941 (Beograd: Angrotrade, 1991). I ondje navedena literatura.

²¹ Usp. *J. Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 159-162; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 58; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [84]; *M. Prodanović*, "Dreimal Jugoslawien auf Banknoten", 292; *M. Prodanović*, "Kako čitati novčanice", <http://bif.rs/2014/07/mileta-prodanovic-kako-citati-novcanice/> ili *M. Prodanović*, "Kako čitati novčanice", https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=971; *M. Stokin*, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>.

²² Usp. *Dragica Hammer Tomić*, Jugoslavenstvo Ivana Meštrovića (Zagreb: Srednja Europa, 2011), 21-22. I ondje navedena literatura.

novčanica, koju su izradili jugoslavenski autori (crtež Panta Stojićević, gravura Veljko Andrejević Kun).²³

Boka kotorska pojavit će se kao motiv i na novčanici Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 1000 dinara, u nizu jugoslavenskih novčanica izrađenih 1943. godine prema odluci Izbjegličke vlade Kraljevine Jugoslavije u Londonu [tiskano kod tvrtke Bradbury, Wilkinson & Company Ltd. New Malden (Surrey)], a koje nisu nikada puštene u optjecaj.²⁴

Značenje kosovskog mita u promicanju ideologije jugoslovenstva, i Meštrovićevih radova za Kosovski ciklus, izrazito je i nedvojbeno, pa će Meštrovićev motiv iz Kosovskog ciklusa - reljef Kosovka djevojka za Vidovdanski hram biti niz godina (zapravo desetljećima) i na licu novčanice od 5.000 dinara FNR Jugoslavije iz 1955. odnosno 5.000 dinara SFR Jugoslavije iz 1963., te 50 dinara SFR Jugoslavije iz 1965., 1968., 1978. i 1981. godine.²⁵

²³ Usp. *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [84]; *M. Đorđević*, “Majstor obojenog novca” [Veljko Andrejević Kun], <http://www.politika.rs/sr/clanak/27760/Majstor-obojenog-novca-i-130-godina-od-rodenja-ksilografa-i-graficara-Veljka-A.-Kuna-autora-prve-novcanice-u-vise-boja-u-našo-žemlji>”, <http://veselinovic.org/> (pristupljeno 10. 7. 2018); “Југословенски динар”, https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар.

²⁴ Usp. *B. [ranislav] Zlatković*, “Novčanice emigrantske vlade kralja Petra II štampane za vrijeme II. svjetskog rata u Engleskoj”, Numizmatičke vijesti, god. XX, br. 31, (1973), 49, 52-53 + Tabla XI; *Petar Antonijević*, “Denar jugoslovsanske begunske vlade u Londonu za časa II. svetovne vojne”, Numizmatični vestnik, leto XII., št. 12, (1984), 53-55; *Z. Jelinčić*, Katalog bankovcev jugoslovsanskih dežel, 1. del - redne izdaje, 86; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Jugoslavije 1929 - 1994, 189; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 118; *B. Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije 1767 - 2002, 183; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [105]; *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 109; *Z. Višćević*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 410 ili *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 890; *Milorad Stokin*, “Notafilija. Novčanice Vlade Kraljevine Jugoslavije u izbeglistvu”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-vlade-kraljevine-jugoslavije-u-izbeglistvu/> (pristupljeno 10. 1. 2019).

²⁵ Usp. *Z. Jelinčić*, Katalog bankovcev jugoslovsanskih dežel, 1. del - redne izdaje, 157-158, 160, 163-164, 166-167, 170; *Јован Хаџи-Пешић*, Новац Југославије 1944 - 1992 (Београд: Народна банка Југославије, 1995), 46, 48-49, 51, 58, 61; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 79, 83, 86, 92-93, 100, 106; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Jugoslavije 1929 - 1994, 219, 221, 223, 226, 230, 232; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 163, 167, 170, 174, 180, 187; *B. Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije 1767 - 2002, 192-193, 195; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [174, 193, 196, 200, 206]; *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 158, 162, 165, 170, 176, 184; *Z. Višćević*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 424, 434-435, 447 ili *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 914, 929-931, 946; *Milorad Stokin*, “Notafilija. Novčanice Federativne Narodne Republike Jugoslavije”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-federativne-narodne-republike-jugoslavije/> (pristupljeno 20. 12. 2018) i *Milorad Stokin*, “Notafilija. Novčanice SFRJ (1963 - 1985)”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-sfrj-1963-1985/> (pristupljeno 20. 12. 2018); “Југословенски динар”, https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар.

Kralj Aleksandar I. Karađorđević.

Boka kotorska, - ulaz u Kotorski zaljev kod Veriga.

Prestolonasljednik Petar II. Karađorđević u sokolaškoj odori, i vodeni znak Petar II. Karađorđević sa sokolaškom kapom na novčanici Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 50 dinara iz 1931. godine.

Ivan Meštrović, Kraljević Marko na konju, 1910. godina.

Grb Kraljevine Jugoslavije.

Dizajnom i napose ikonografijom najzanimljivija je novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara s nadnevkom 15. 7. 1934., višebojne izvedbe tiska i veličine papira 164 x 96 (crteža 157 x 89) mm. Nadnevak na toj novčanici nije uobičajen, primjerice 1. prosinac (dan ujedinjenja odnosno stvaranja Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca). To je obilježavanje 50-godišnjice početka rada (odnosno izdavanja prve novčanice) Privilegovane Narodne banke Kraljevine Srbije²⁶. Na licu novčanice pretežiti su plavičasti tonovi pozadine i okvira geometrijskog trokuta. U prvom planu sa desne strane prikazan je lik mlade žene koja sjedi, u desnoj ruci drži izrazito dugo pero, a lijevom je rukom zagrlila dječaka sa sokolaškom kapom s perom koji stoji oslonjen na mač. Do dječaka dolje desno u vodenom znaku portret je kralja Aleksandra I. Karađorđevića u profilu (s lijeva). U drugom planu lijevo prikazana je crkva Svetog Đorđa na Oplencu kod Topole u Srbiji, mauzolej dinastije Karađorđević.²⁷ Prošireno je mišljenje da lik žene i djeteta predstavljaju kraljicu Mariju Karađorđević [kraljica Kraljevine SHS/Jugoslavije od 1922. do 1934. godine, rođena kao rumunjska princeza Marie von Hohenzollern-Sigmaringen²⁸] i mladoga kralja Petra II. Karađorđevića, ponajprije zbog njegovog ondašnjeg uzrasta. Srbijanski numizmatičar Šarunac misli da je to ipak alegorijski prikaz. No, Šarunac griješi kada tvrdi da "lik kraljice kao rođene pripadnice strane dinastije, uz puno poštovanje, ne bi bio prikladan i nedvosmislen nacionalni simbol"²⁹, jer je na novčanici od 1.000 dinara iz 1931. godine, koja je u to vrijeme bila u optjecaju, na licu novčanice lik kraljice Marije Karađorđević.³⁰

Balkanski mentalitet koji propisuje i patrijalhalno nasljeđuje da je muškarac glava obitelji, a žena uvijek u drugom planu, mogući je uzrok izrazito rijetkog pojavljivanja personaliziranih žena na novcu. Tako se i kraljica Marija Karađorđević pojavljuje na jugoslavenskom novcu rijetko, tek na novčanici od 1.000 dinara iz 1931. godine, i na metalnom novcu na četverostrukom dukatu (poznat i nazivan "v[j]enčanica") kovanom 1931. - 1933. godine zajedno sa suprugom kraljem Aleksandrom I. Karađorđevićem³¹. No, učestalo je korištenje

²⁶ Ž. Stojanović, "Velika umetnička dela na malom formatu i u velikom tiražu", 39.

²⁷ Usp. J. Хаџи-Пешић, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 162-165; Ж. Стојановић, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [86]; Ivan Škrabo, "Zagonetni kratkotrajni optički novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara 15. 7. 1934.", Numizmatički časopis Dinar, br. 26, (2006), 45-46; S. Ćirić, "Umetnost na banknotama: Kratka likovna istorija dinara", <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1131661>; M. Stokin, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>; "Југословенски динар", https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар.

²⁸ Usp. "Marija Karađorđević", https://sr.wikipedia.org/wiki/Марија_Карађорђевић (pristupljeno 10.1.2019).

²⁹ B. Šarunac, "Ikonografija novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine", 47 ili "Ikonografija novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine", <http://klubkolekcionara.blogspot.hr/2010/01/ikonografija-novcanice-kraljevine.html>.

³⁰ Usp. J. Хаџи-Пешић, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 119-125; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 56; Ж. Стојановић, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [85]; M. Stokin, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>.

³¹ Usp. Zvonimir Habuš, "Pregled kovanja zlatnog novca i zlatnom novcu sličnih tvorevina Jugoslavije u periodu 1918. - 1941. godine", Numizmatički vjesnik, god. II, br. 2, (1981), 24, 26; R. Mandić, Katalog metalnog novca 1868 - 1984. Srbija - Crna Gora - okupaciona izdanja - Jugoslavija, 64-66; R. Mandić, Katalog metalnog novca Jugoslavije i jugoslovenskih zemalja 1700 - 1994, 30-31; Rista Miletić, "Portret žene na novcu (4.)", Numizmatički časopis Dinar, br. 10, (1998), 41; R. Mandić, Metalni novac Srbije, Crne Gore i Jugoslavije. Sa dodatkom: Katalog metalnog novca izdatog u ostalim zemljama bivše Jugoslavije. Bosna i Hercegovina - Hrvatska - Makedonija - Slovenija, 119-122; Z. Višćević, The Guide

lika žene na novčanicama Kraljevine SHS/Jugoslavije na kojima su simbolični prikazi sela i zemljoradnje - seljanke ili različiti alegorijski likovi.

Pretpostavka da mladi sokolaš prikazuje mladoga Petra II. Karađorđevića, koji se početkom 1930-ih godina u javnosti često pojavljivao u sokolaškoj odori, nije neutemeljena. Uostalom, i na novčanici od 50 dinara (1. 12. 1931.) u vodenom znaku je portret (glava) prestolonasljednika Petra II. Karađorđevića sa sokolaškom kapom. Ženski lik zaodjenut purpurnim plaštem koji pokriva ljubičastu haljinu ukrašenu simboličnim motivima životinja i biljaka u zlatu nedvojbeno je alegorijski prikaz države i vrhovne vlasti. Stoga je najvjerojatnije tumačenje da je ženski lik alegorija Kraljevine Jugoslavije, s mladim pripadnikom Viteške organizacije "Soko[I]".³² Haljina je ukrašena bogatom srednjovjekovnom kršćanskom simbolikom - jelen, paun, dvije grlice okrenute jedna prema drugoj (što asocira na inicijale iz Mirosavljeva (j)evanđelja), a plodovi kojima se hrane životinje alegorija su plodova drveta života koje je usred raja Božjeg. Na haljini je uočljiv i motiv "neboparnog orla" koji predstavlja Kristovu pobjedu nad Hadom (paklom odnosno smrću), kao i stilizirano "bilje iscjeljenja" - lijek besmrtnosti. Purpurna boja odjeće i plašta prikazuje kraljevsko dostojanstvo države. Pred nogama žene otvorena je knjiga na zatvorenoj - znak ustavnosti zasnovane na znanju, te mikroskop i grozd - simboli znanosti i izobilja. Prema Šaruncu lik dječaka s mačem, iako podsjeća na mladog "sokolaša" (kapu koju dječak nosi naziva šajkačom), najvjerojatnije je alegorijski prikaz pobjedonosnog ratnika odnosno pobjedonosnog ratničkog naroda.³³ Na naličju novčanice u prvom planu s desne strane oko državnog grba sjede dvije djevojke obučene u jeleke (prsluke) i dugačke plave haljine, a na glavama imaju bijele marame, što ikonografski podsjeća na srpsko srednjovjekovlje, i time nedvojbeno ukazuje na tradiciju. Iza djevojaka u lijevom dijelu prikaz je Dubrovnika s mora (što može ukazivati na stoljetnu dubrovačku državnost i nezavisnost, a tako i na nezavisnost mlade jugoslavenske države). Lijevo niže u vodenom znaku portret je kralja Aleksandra I. Karađorđevića. Djevojka s lijeva u rukama drži sidro (simbol pomorstva, a i simbol nade), a djevojka s desna drži snop žita, pred njom su bundeva, grožđe, kruške i jabuke, iza nje prikaz je tvornice i tvorničkih dimnjaka (simboli zemljoradnje i obilja, te industrije). Nedvojbeno, djevojke simboliziraju primorski i kontinentalni dio zemlje, te raznolikost i obilje, ubranu trgovinu i industrijalizaciju tradicionalno agrarne zemlje.³⁴ Natpisi na novčanici i na licu ćirilicom

to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 159-160 ili Z. Višćević, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 335-336; R. Mandić, Metalni novac kovan na području bivše Jugoslavije od 1700. godine do danas, 64-65; "Četverostruki dukat kralj Aleksandar i kraljica Marija", <https://zlatnici.com/ex-yu/jugoslavija/jugoslavija-kraljevina-numizmatika/cetverostruki-dukac-kralj-aleksandar-i-kraljica-marija/> (pristupljeno 10.1.2018).

³² M. Stokin, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>.

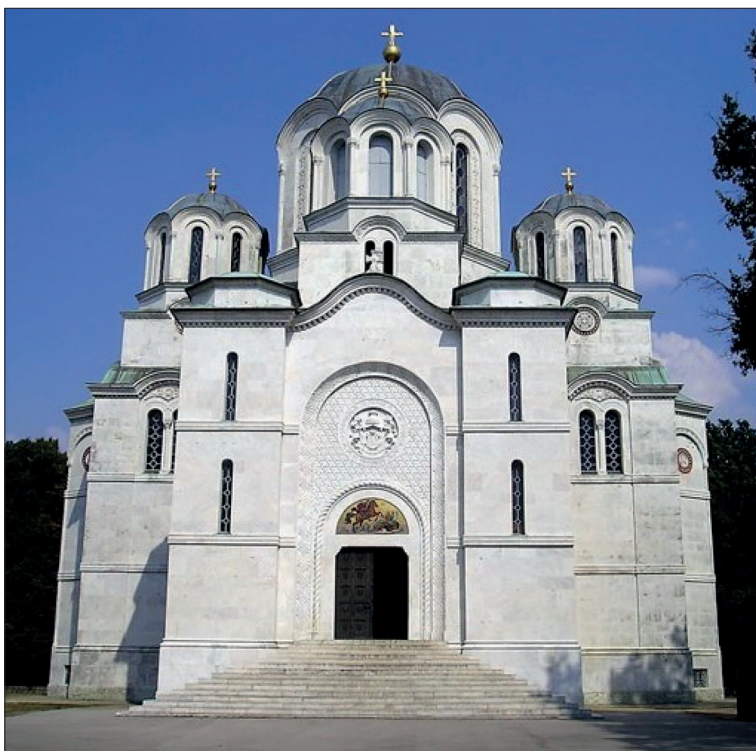
³³ B. Šarunac, "Ikonografija novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine", 47 ili "Ikonografija novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine", <http://klubkolekcionara.blogspot.hr/2010/01/ikonografija-novcanice-kraljevine.html>.

³⁴ Usp. B. Šarunac, "Ikonografija novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine", 47 ili "Ikonografija novčanice Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine", <http://klubkolekcionara.blogspot.hr/2010/01/ikonografija-novcanice-kraljevine.html>; S. Ćirić, "Umetnost na banknotama: Kratka likovna istorija dinara", <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1131661>; M. Stokin, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>; "Југословенски динар", https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар.

i na naličju latinicom, slovima su tipa "Miroslavljevo pismo". Crtež novčanice izrađene u stilu francuskog novčanog dizajna posebne je stilizacije, donekle i maniristički.

Vodeni znak kralj Aleksandar I. Karađorđević na novčanici Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 100 dinara iz 1934. godine.

Crkva Svetog Đorđa na Oplencu kod Topole u Srbiji, mauzolej dinastije Karađorđević.

Dubrovnik

Dubrovnik, kao grad iznimne povijesno-kulturne važnosti, pojavit će se kao motiv kasnije i na jugoslavenskom i na hrvatskom novcu: na novčanici Narodne banke Federativne Republike Jugoslavije od 100 dinara 1955. i na izdanju te novčanice Narodne banke Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1963., zatim na novčanici Narodne banke SFR Jugoslavije od 50.000 dinara 1988., kao i na novčanici Hrvatske

narodne banke od 50 kuna 1993. i kasnijem izdanju 2002. godine. Hrvatska narodna banka izdala je 2018. godine i prigodnu srebrnu kovanicu od 200 kuna s motivom Dubrovnika.³⁵

U stilu francuske škole izrade novčanica izrađena je i novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 1.000 dinara, s nadnevkom 6. 9. 1935., višebojna, veličine papira 190 x 122 (crteža 182 x 113) mm. Na licu novčanice višebojna je monumentalna kompozicija s nekoliko alegorijskih likova. Središnji je prikaz žene u stiliziranoj bijeloj haljini u poluprofilu (s lijeva), koja drži lovorovu granu u desnoj ruci - simbol vječne slave, lijevom uzdignutom rukom pokazuje prema naprijed, kamo je i ona usmjerena, a glavu je okrenula prema ženskim likovima na konjima koje predvodi. (U numizmatičkoj literaturi opisuju se netočno i kao "grupa od tri jahača na konjima"³⁶, iako su prikazani ženski likovi.) Sva tri ženska lika imaju stilizirane plašteve u različitim bojama koji se vijore dočaravajući tako kretanje konja koji su u punom naponu propeti na stražnje noge. Prva žena na konju u pozadini drži uzdignut kaducej ili Merkurov (Hermesov) štap (kratki glasnički štap isprepleten dvjema zmijama u obliku ovojnice) - simbol je putova i trgovine. Žena na konju u sredini drži uzdignutu baklju - simbol svjetla i prosvjetiteljstva, slobode i novih ideja. Žena na konju u prvom planu u stiliziranoj tamnopurpurnoj haljini (sa zlatno izvezenim obrubom) desnom rukom drži uzdignuti mač - simbol neustrašivosti i snage te lijevom rukom štiti na kojem je višebojni grb Kraljevine Jugoslavije. Poruka je jasna - država jamči materijalni i duhovni napredak, te slobodu i održava mir i pravdu. U lijevom donjem dijelu lica novčanice ženski lik u stiliziranoj haljini (koji podsjeća na klasični tip) okrenut prema središnjim likovima bilježi što vidi, a uz nju sjedi dječak - očito simbol novih naraštaja i do njih mirno uzdignute glave leži lav - simbol najviše sile, vrhovne vlasti na zemlji. Iza njih u pozadini prikazana je Stolna crkva (katedrala) sv. Petra i Pavla u Đakovu, koja je nedvojbeno i asocijacija na jugoslavenstvo biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Prema prvotnom crtežu³⁷ slikara

³⁵ Usp. Z. Jelinčić, Katalog bankovcev jugoslovanskih dežel, 1. del - redne izdaje, 155, 157, 174; J. Хаџи-Пеуић, Новац Југославије 1944 - 1992, 45, 47, 66; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 76, 80, 114; Ž. Stojanović, Papirni novac Jugoslavije 1929 - 1994, 217, 220, 238; Borna Barac, Papirni novac Hrvatske 1778 - 1998. (Zagreb: Obol - naklada d.o.o., 1998), 84-85, 91, 107; B. Barac, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije 1767 - 2002, 116, 191-192, 197; Romana Sinković, ur., Numizmatička izdanja Hrvatske narodne banke 1994. - 2004. (Zagreb: Hrvatska narodna banka, 2004), 85 i HNB - Croatian National Bank, Numismatic Issues Croatian National Bank 1994 - 2014 (Zagreb: Croatian National Bank, 2014), 128; Ж. Стојановић, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [171, 190, 215]; Ž. Stojanović, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 155, 159, 192; Z. Višćević, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 322-420, 437, 449, ili Z. Višćević, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 732-733, 907, 933, 950; M. Stokin, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>; "Југословенски динар", [https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски динар](https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар); Hrvatska narodna banka, "Prigodni kovani novac" / "Dubrovnik", <https://www.hnb.hr/-/dubrovnik> (pristupljeno 10.1.2019).

³⁶ Usp. J. Хаџи-Пеуић, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 165; M. Stokin, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>.

³⁷ Ž. Stojanović, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 100 navodi netočno kao autore crteža novčanice od 1.000 dinara (1935.) Vasu Pomorišca i Pantu Stojičevića, iako je na novčanici kao autor crteža, i lica i naličja, naveden Vasa Pomorišac.

Vase Pomorišca³⁸ đakovačka katedrala nije trebala biti prikazana na novčanici od 1.000 dinara, što je vidljivo iz skice novčanice sačuvane u arhivu Narodne banke u Beogradu (na prvotnom crtežu prikaz je neke tvrđave [najvjerojatnije petrovaradinske tvrđave])³⁹ i ukomponirana je u završnom višebojnom crtežu novčanice.⁴⁰ Na naličju je u sredini prikazan Most viteškog kralja Aleksandra I. Ujedinitelja preko Save u Beograd, poznatiji kao Zemunski most, koji je jedan od najvažnijih graditeljskih pothvata (1929. - 1934.) u Kraljevini SHS/Jugoslaviji, te dva polunaga muškarca koji sjede - alegorije industrije i ribarstva.⁴¹ Na prvotnoj skici, a zatim i na crtežu novčanice nadnevak na toj novčanici trebao je biti 1. 12. (dan ujedinjena - stvaranja Kraljevstva SHS), a ne 6. 9. (rođendan kralja Petra II. Karađorđevića), kako je izvedeno u konačnici.⁴² Novčanica se odlikuje izvanrednom perspektivom crteža i ugodnim bojama, i remek djelo je jugoslavenskog novčarstva. Kao takva zastupljena je i u prikazima najljepših novčanica u svijetu.⁴³ Međunarodno udruženje za novčanice (*The International Banknote Society*) uvrstilo je novčanicu Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 1.000 dinara (6. 9. 1935.) među deset najljepših novčanica svijeta.⁴⁴ Novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 1.000 dinara iz 1935. nije nikada puštena u optjecaj.

³⁸ Usp. *Vasa Pomorišac* 1893 - 1961. Retrospektivna izložba 1907 - 1961., Muzej savremene umetnosti Beograd, novembar 1986 - januar 1987. Uvodni tekst, organizacija i postavka [izložbe i katalog] *Ljiljana Stojanović*.

³⁹ Usp. *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 38; *Vladimir Geiger*, "Đakovo i Đakovčani na novčanicama", 45. Đakovački vezovi. Jubilara revija, god. XLII, br. 41, (2011), 60.

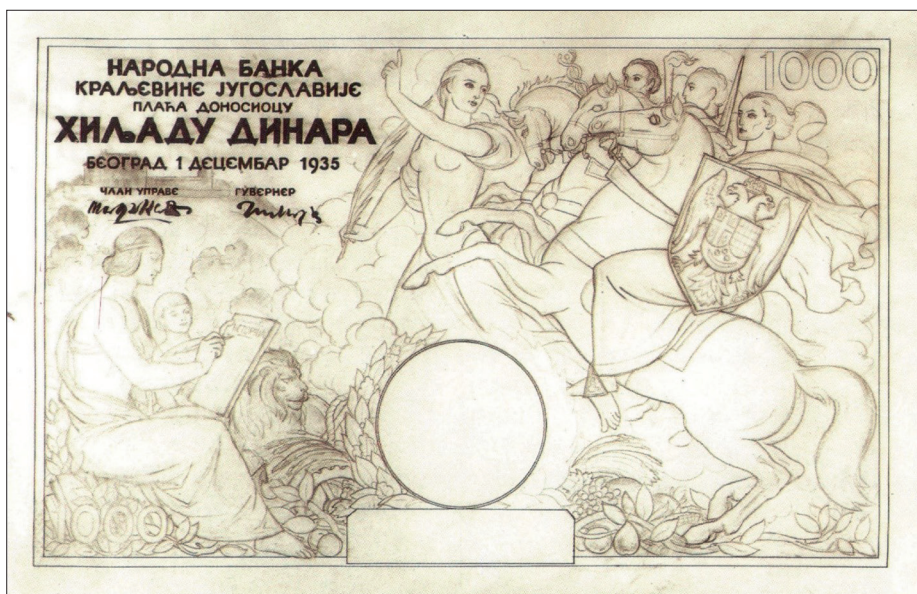
⁴⁰ Usp. *Bojan Radovanović*, 110 godina Narodne banke 1884-1994. Оснивање и почетак рада Привилеговане Народне Банке Краљевине Србије (Београд: Народна банка Југославије, 1994), 74; *Zavod za izradu novčanica i kovanog novca / The Institute for manufacturing Banknotes and Coins, 32 ili Zavod za izradu novčaniца и kovanог новца / Монетный двор, 32.*

⁴¹ Usp. *J. Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 165-167; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [88]; *M. Stokin*, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>

⁴² Usp. *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 38; *B. Radovanović*, 110 godina Narodne banke 1884 - 1994., 74; *Zavod za izradu novčanica i kovanog novca / The Institute for manufacturing Banknotes and Coins, 32. ili Zavod za izradu novčaniца и kovanог новца / Монетный двор, 32.*

⁴³ Usp. *Albert Pick*, *Altes Papiergeld* (Dortmund: Harenberg Kommunikation, 1980), 226-227.

⁴⁴ *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [88]; *S. Ćirić*, "Umetnost na banknotama: Kratka likovna istorija dinara", <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1131661>; *M. Stokin*, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>; "Југословенски динар", https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар.

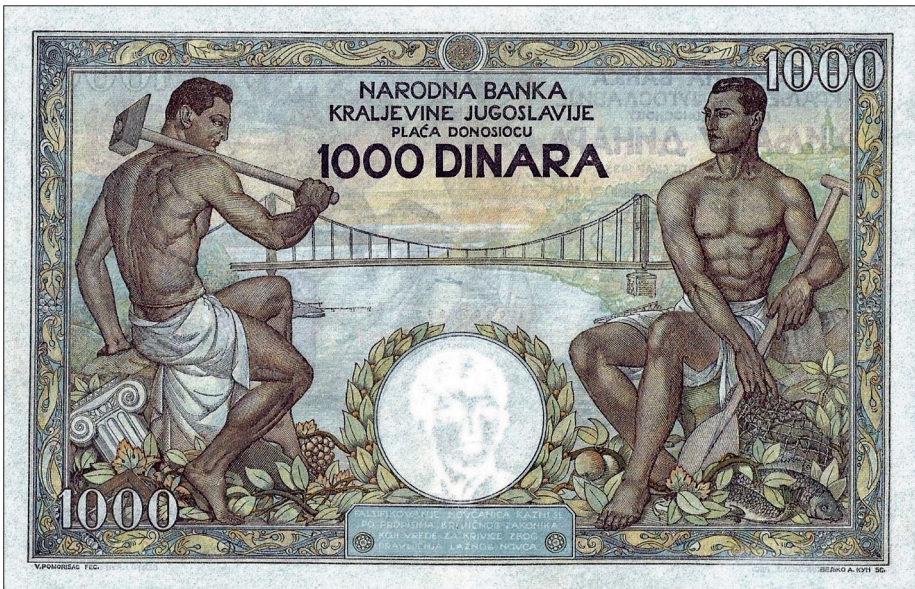
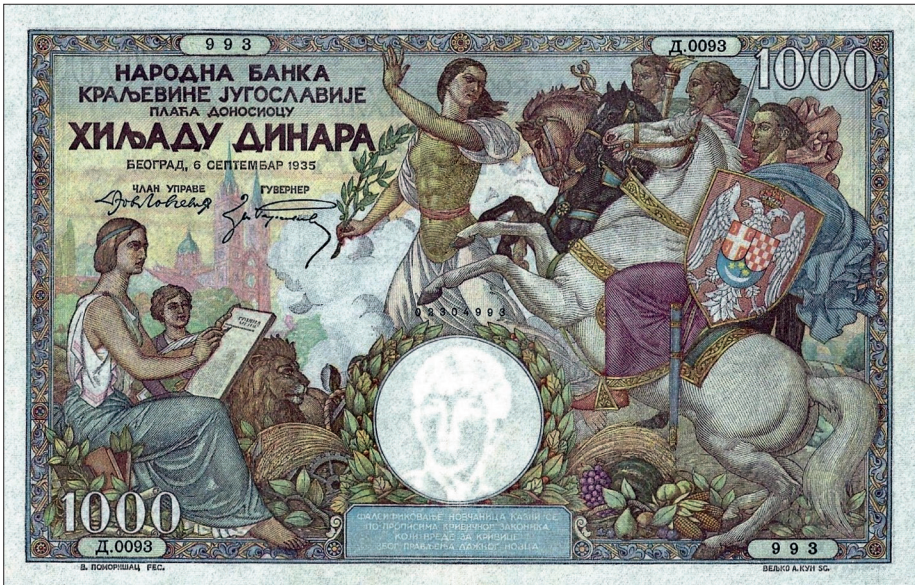
Prvotna skica novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 1000 dinara iz 1935. godine.

Završni kolorirani crtež novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 1000 dinara iz 1935. godine.

Stolna crkva (katedrala) sv. Petra i Pavla u Đakovu.

Portret kralja Petra II. Karađorđevića iz 1930-ih i vodeni znak kralj Petar II. Karađorđević na novčanici Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 1000 dinara iz 1935. godine.

Most viteškog kralja Aleksandra I. Ujedinitelja preko Save u Beograd, poznatiji kao Zemunski most.

Nakon ubojstva kralja Aleksandra I. Karađorđevića u jesen 1934. godine u Marseilleu na poštanskim markama⁴⁵, kovanom novcu i novčanicama⁴⁶ Kraljevine Jugoslavije pojavljuje se učestalo, razumljivo je, lik novog monarha - kralja Petra II. Karađorđevića. Da bi se osnažio autoritet mladoga kralja i dinastije Karađorđević, uz njega na novčanicama redovno se u vodenom znaku prikazuju likovi njegovih prethodnika, njegova djeda kralja Petra I. Karađorđevića i(li) njegova oca kralja Aleksandra I. Karađorđevića.

U dizajnerskom i grafičkom pogledu novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 20 dinara s nadnevkom 6. 9. 1936., višebojne izvedbe s prevladavajućom smeđom bojom, veličine papira 137 x 81 (crteža 125 x 70) mm, potpuni je prekid s francuskim utjecajem.⁴⁷ Novčanica je zanimljiva i po tiskarskoj izvedbi jer izrađena je primjenom i višebojnog tiska Lambert i višebojnog tiska Orlov.⁴⁸ Dizajn je pročišćen i lišen mnogobrojnih alegorijskih likova i šarenila. Na licu novčanice središnji je portret (u poluprofilu s desna) kralja Petra II. Karađorđevića, gologlavog, s djelomice vidljivim hermelinskim plaštem (simbol moralne čistoće i nekorumpirane vlasti) i jakom. Portret je obrubljen stiliziranim prepletom, te s lijeva i s desna stiliziranim ukrasnim, i ujedno za novčanicu zaštitnim kružnim oblicima s istaknutim florealnim detaljima. Na naličju novčanice lijevo u vijencu prepletenim poljoprivrednim plodovima, žitom, kukuruzom i groždem, prikaz je (u profilu s desna) portreta žene s lovorovim vijencem na glavi (koja podsjeća na klasični tip) - očito simbol slavne državnosti utemeljene u prošlosti [alegorijski prikaz koji likom mlade žene simbolizira državu poznatu od ranije i u to je vrijeme bio uobičajen na novčanicama mnogobrojnih zemalja⁴⁹], a desno je grb

⁴⁵ Usp. Katalog maraka Jugoslavije, Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine (Beograd: Udruženje trgovaca maraka Kraljevine Jugoslavije Sedište u Beogradu, 1940), 31, 37; *Vesna Dimitrijević*, Istorijsko na poštanskim markama (1931 - 1952) (Beograd: Zadužbina Andrejević, 1999), 7.

⁴⁶ Usp. *R. Mandić*, Katalog metalnog novca 1868 - 1984. Srbija - Crna Gora - okupaciona izdanja - Jugoslavija, 68-69; *J. Хапу-Пеуић*, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 137-175; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 57, 60; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [87-88, 90-91]; *R. Mandić*, Katalog metalnog novca Jugoslavije i jugoslovenskih zemalja 1700 - 1994, 127-129; *R. Mandić*, Metalni novac Srbije, Crne Gore i Jugoslavije. Sa dodatkom: Katalog metalnog novca izdatog u ostalim zemljama bivše Jugoslavije. Bosna i Hercegovina - Hrvatska - Makedonija - Slovenija, 32-33; *Z. Višćević*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 156-158, 405, 407-408 ili *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 330-331, 333, 882-883, 885-887; *R. Mandić*, Metalni novac kovan na području bivše Jugoslavije od 1700. godine do danas, 66-68; "Југословенски динар", https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар.

⁴⁷ *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 112; *M. Stokin*, "Notaflilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/> *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 101 navodi netočno kao autore crteža novčanice 20 dinara (1936.) *Vojislava Đokića* i *Pantu Stojićevića*, iako je na novčanici kao autor crteža, i lica i naličja, naveden *Panta Stojićević*.

⁴⁸ Usp. *Zbyšek Šustek*, "Југословенске резервне новчанице од 20 и 10.000 динара из 1936. године. Јединствена у свету комбинација штампарских техника", Numizmatički časopis Dinar, br. 29, (2007), 37, 39-40.

⁴⁹ Usp. *Virginia Hewitt*, Beauty and the Banknote. Images of Women on Paper Money (London: British Museum Press, 1994), zatim i *Albert Pick*, Papiergeld-Katalog Europa seit 1900 (München: Battenberg Verlag, 1970); *Albert Pick*, Catalogue of European Paper Money since 1900 (New York: Sterling Publishing Co. Inc., 1971) [ili kasnija njemačka odnosno USA izdanja ovog kataloga], te i *Albert Pick*, Standard Catalog of World Paper Money (Iola Wisconsin: Krause Publications - München: Battenberg Verlag, 1975) [ili kasnija izdanja ovog kataloga, te i izdanja u svescima: Standard Catalog of World Paper

Kraljevine Jugoslavije - stilizirani orao raširenih krila, sa štitom na grudima i krunom na glavi (sve u bijelom) prekriven nazivom emitenta (otiskom u smeđem) i naznakom vrijednosti novčanice. Stilizirani ukrasni florealni motivi i krinovi (liljani) u različitim nijansama vidljivosti uklopljeni su u osnovni crtež lica i naličja novčanice.⁵⁰ Natpisi na novčanici na srpskom su jeziku, na licu ćirilicom (slovima tipa “Miroslavljevo pismo”), na naličju latinicom (istim tipom slova). Papir novčanice nema vodenog znaka, ali ima zaštitna obojena vlakna na desnoj strani izvan crteža novčanice, što upućuje na papir onovremenih njemačkih novčanica tvrtke Giesecke & Devrient, Leipzig.⁵¹ Uz to i dizajn i grafika te novčanice upućuju na njemački utjecaj.⁵²

Money by Albert Pick. Specijalizated Issues, Volume One i Standard Catalog of World Paper Money by Albert Pick. General Issues, Volume Two].

- ⁵⁰ Usp. *J. Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 167-169; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 59; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [89]; *M. Stokin*, “Notaflilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>.
- ⁵¹ Usp. *Ž. Stojanović*, Papirni novac Jugoslavije 1929 - 1994, 52; *B. Дузалић*, Народна банка 1884 - 1941, 217; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [75]; *M. Stokin*, “Notaflilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>.
- ⁵² Usp. primjerice: *Kurt Jaeger, Ulrich Haevecker*, Die deutschen Banknoten seit 1871 (Basel: Münzen und Medaillen A. G., 1969); *Dieter Hoffmann*, “Das Notenbuch”. Katalog der deutschen Banknoten ab 1874 (Regenstauf: Heinrich Gietl Verlag, 1989); *Holger Rosenberg, Hans-Ludwig Grabowski*, Die deutschen Banknoten ab 1871 (Regenstauf: H. Gietl Verlag & Publikationsservice GmbH, 2005), te *Franziska Jungmann-Stadler, Ludwig DeVrient*, Giesecke & DeVrient Banknotendruck 1854 - 1943 / Banknote Printing 1854 - 1943 (Regenstauf: H. Gietl Verlag & Publikationsservice GmbH, 2009).

Novčanica od 10.000 dinara Narodne banke Kraljevine Jugoslavije s nadnevkom 6. 9. 1936., višebojne izvedbe s prevladavajućim nijansama smeđe boje, te žuto-zelene i plave, veličine papira 219 x 131 (crteža 202 x 115) mm⁵³, i po apoenu i po dimezijama (veličina papira ukazivala je i na vrijednost novčanice) najveća je novčanica Kraljevine Jugoslavije. Novčanica je zanimljiva i jedinstvena po tiskarskoj izvedbi jer je izrađena primjenom i višebojnog tiska Lambert i višebojnog tiska Orlov.⁵⁴ Neoklasicistički crtež novčanice Vojislava Đokića⁵⁵ i Pante Stojićevića, bez mnogobrojnih alegorijskih likova i šarenila odmak je od francuskog novčanog dizajna.⁵⁶ Na licu novčanice lijevo je portret (u profilu s desna) kralja Petra II. Karađorđevića, gologlavog, u stiliziranoj uniformi i s Ordenom belog orla 3. stepena. Desno je u vodenom znaku portret (u profilu s lijeva) kralja Petra I. Karađorđevića, u uniformi, gologlav. U središnjem dijelu lica novčanice, između prikaza likova kralja Petra II. i Petra I., grb je Kraljevine Jugoslavije sa zlatnom krunom iznad. [To je srpska (kasnije jugoslavenska) kraljevska kruna Karađorđevića odnosno kruna kralja Petra I. Karađorđevića iz 1904. godine⁵⁷.] Lijevo i desno na licu novčanice u gornjem dijelu prikaz je dvoglavoga orla, a središnji dio oko grba i krune iznad njega ukrašen je nizom poljoprivrednih plodova (kukuruz, pšenica, jabuke, grožđe) - simbolima obilja. Na naličju novčanice prikaz je žitorodnog polja i desno mladića s kosom i djevojke s snopom pšenice, a lijevo su, pak, vidljive grane drveća koje zaklanja vodeni znak. Lice i naličje novčanice bogato je ukrašeno zoomorfnim i florealnim motivima i prepletima. Crtež likova i simboličkih prikaza i ukrasa, te veliki natpisi (tipografija) na novčanici gotovo su arhitektonski i djeluju impresivno.⁵⁸ Novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 10.000 dinara (1936.) nije nikada puštena u optjecaj.

⁵³ Z. Jelinčić, Katalog bankovcev jugoslovenskih dežel, 1. del - redne izdaje, 83, navodi da je novčanica od 10.000 dinara (1936.) veličine papira 218 x 140 mm.

⁵⁴ Usp. Z. Šustek, "Jugoslovenske rezervne novčanice od 20 i 10.000 dinara iz 1936. godine. Jedinstvena u svetu kombinacija štamparskih tehnika", 37, 40.

⁵⁵ Usp. O. Mć. [Oliver Minić], "Đokić, Vojislav", u: Enciklopedija likovnih umjetnosti, 2 D - Ini (Zagreb: Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, 1962), 161.

⁵⁶ Ž. Stojanović, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 113 i Ž. Stojanović, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 102 navodi netočno kao autora crteža novčanice slikara Paju Jovanovića.

⁵⁷ Usp. Драгомир М. Аџовић, Хералдика у Срба (Београд: Завод за уџбенике, 2008), 509-510; "Круна кralja Петра I Карађорђевића", https://sr.wikipedia.org/sr-el/Круна_кralja_Петра_I_Карађорђевића (pristupljeno 20.8.2018).

⁵⁸ Usp. J. Хаџи-Пешић, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 169-171; Ж. Стојановић, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [90]; Ivan Škrabo, "Novčanica Kraljevine Jugoslavije 10.000 dinara 6.9.1936.", Numizmatički časopis Dinar, br. 27, (2006), 41-43; M. Stokin, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>; "Југословенски динар", https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар.

Kraljevska kruna Karađorđevića.

Orden belog orla 3. stepena.

Kralj Petar I. Karađorđević, i vodeni znak Petar I. Karađorđević na novčanici Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 10000 dinara iz 1936. godine.

Potpuni odmak od francuskog novčanog dizajna jest novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 10 dinara s nadnevkom 22. 9. 1939., izrađena u nijansama zelene boje, veličine papira 128 x 72 (crteža 115 x 60) mm, bez mnogobrojnih alegorijskih likova i šarenila koji su prevladavali na jugoslavenskim novčanicama. Na licu novčanice lijevo je portret (an face) do struka kralja Petra II. Karađorđevića, u crnogorsko-hercegovačkoj narodnoj nošnji, gologlavog, s Ordenom Karađorđeve zvezde 2. stepena ispod vrata i na grudima lijevo. Lijevo i iznad kralja Petra II. nadvijena je lovorova grana - simbol vječne slave. U sredini je u pozadini prepoznatljiva veduta Mostara sa starim mostom, a lijevo je vodeni znak: kralj Petar I. Karađorđević (u profilu s lijeva) gologlav u generalskoj uniformi. Na naličju novčanice desno prikaz je (u poluprofilu s lijeva) ženskog lika do struka (srednjovjekovni tip vlastelinke s velom i krunom (tijarom) na glavi i mačem u desnoj ruci - simbolom vlasti i zatvorenom knjigom na grudima lijevo - simbolom znanja), a lijevo je vodeni znak. Predložak za glavni lik naličja novčanice bila je slikaru Paji Jovanoviću njegova slika "Srednjovjekovna

vladarka” koju je tada, 1939. godine, upravo izradio.⁵⁹ Lice i naličje novčanice bogato je ukrašeno stiliziranim florealnim prepletom i na naličju motivima narodnog veza.⁶⁰ Novčanica od 10 dinara (22. 9. 1939.) ikonografski je jedinstvena, jer, za razliku od ostalih novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije izrađenih tijekom 1929.-1941. godine, nema prikaza grba Kraljevine Jugoslavije.

Likovno rješenje odnosno matrice za tisak novčanice od 10 dinara (22. 9. 1939.) Narodne banke Kraljevine Jugoslavije korišteni su kasnije i za tisak novčanice od 10 dinara (1. 5. 1941.) Srpske narodne banke. Promijenjeno je lice novčanice, izostavljanjem lika kralja Petra I. Karađorđevića i prikaza mostarskog mosta, a naličje je ostalo isto (“Srednjovekovna vladarka”) uz pretisak ranijih natpisa.⁶¹ Prikaz, pak, Mostara odnosno starog mostarskog mosta pojavit će se ponovno na novcu tek znatno kasnije, na novčanicama Narodne banke Republike Bosne i Hercegovine izdanim 1992., 1993. i 1994. godine.⁶²

⁵⁹ Usp. *M. Stokin*, “Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/> i Фрагменти прошлости / “Паја Јовановић | Средњовековна владарка | 1939.”, <https://www.facebook.com/fragmentiproslosti/photos/a.762168447243215.1073741832.586126768180718/1368744083252312/?type=3&theater> (pristupljeno 10.1.2018).

⁶⁰ Usp. *J. Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918 - 1941., 171-173; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 60; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [91]; *S. Ćirić*, “Umetnost na banknotama: Kratka likovna istorija dinara”, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1131661>; *M. Stokin*, “Notafilija. Novčanice Kraljevine Jugoslavije”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-jugoslavije/>; “Југословенски динар”, https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар.

⁶¹ Usp. *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 119; *B. Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije 1767 - 2002, 237; *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [114]; *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 110; *Aleksandar Bašić*, Paper money of Serbia 1876 - 2006 (Apatin: [Vlastita naklada], s.a.), s.p.; *Z. Višćević*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 489 ili *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 1073; *Milorad Stokin*, “Notafilija. Novčanice Srbije pod nemačkom okupacijom”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-srbije-pod-nemackom-okupacijom/> (pristupljeno 10.8.2018).

⁶² *Jürgen Klotz*, “Mostarski most”, Numizmatički časopis Dinar, br. 22, (2004), 69-70. Usp. *Hubert Fritzingler* i *Valentin Welzenbach*, Papiergeld aus dem Krieg in Bosnien-Herzegovina 1992 - 1995 (Regenstauf: H. Gietl Verlag & Publikationsservice GmbH, 1996), 19-20, 22-26; *Jusuf Mulić*, Papirni novac na tlu Bosne i Hercegovine od 1918. godine do danas / Paper money in the territory of Bosnia and Herzegovina from 1918 to the present (Sarajevo: Historijski muzej Bosne i Hercegovine, 2000), 51-52; *B. Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije 1767 - 2002, 158-163; *Aleksandar Janković* i *Albin Zidar*, Katalog papirnog novca Bosne i Hercegovine / The Catalogue of Bosnia and Herzegovina Paper Money (Banjaluka: Grafomark, 2007), 61, 63, 66, 71, 92-95, 98, 100, 102, 104; *Z. Višćević*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 352-354, 356-359 ili *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 793-796, 798-799, 801, 802-803, 805, 822, 824.

Mostarski most.

Orden Karađorđeve zvezde 2. stepena.

Vodeni znak kralj Petar I. Karađorđević na novčanici Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 10 dinara iz 1939. godine.

Srednjovekovna vladarka, slika Paje Jovanovića iz 1939. godine.

Neposredno prije rata i okupacije Kraljevine Jugoslavije u Zavodu za izradu novčanica bila je u izradi i novčanica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 500 dinara. Nacrt za tu višebojnu novčanicu, veličine papira 184 x 114 (crteža 170 x 100) mm, izradio je srbijanski slikar Mladen Josić⁶³, koji je 1939. i 1940. godine bio uključen na izradbi više likovnih rješenja za novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, a matrice za tisak novčanice gravirao je V. Andrejević Kun. Novčanica je izrađena u stilu francuske škole izrade novčanica, omiljenom u Kraljevini Jugoslaviji. U numizmatičkoj literaturi različiti su navodi o nadnevku na novčanici od 500 dinara. Numizmatičar Jelinčić navodi 8. 5. 1939., a Stojanović 6. 5. 1939., što zatim preuzimaju i muzealac Mulić i numizmatičar Škrabo. Novčanica je nedvojbeno otisnuta u većim količinama i najvjerojatnije bila predviđena za ratne novčane rezerve. Zapisi o toj novčanici, osim skice i višebojnog crteža lica i naličja, nisu pronađeni. Nisu poznati niti primjerci novčanice bez kasnijeg pretiska (prerade), iako prema nekim tvrdnjama navodno postoje.⁶⁴

Novčanica je s pretiscima (i na licu i na naličju) naziva emitenta, i s novim nadnevkom (1. 5. 1941.) i novim potpisima, te promijenjenog apoena puštena u optjecaj početkom svibnja 1941. godine kao novčanica Srpske narodne banke od 1000 dinara.⁶⁵

Prema Stojanoviću tri ženska lika na novčanici predstavljaju Srbijanku, Hrvaticu i Slovenku, (tako mu je objasnila Dara Ristić koja je kao službenica Narodne banke Kraljevine Jugoslavije sa još dvije službenice Narodne banke 1940. godine pozirala slikaru Josiću.⁶⁶ Slično ponavlja i Škrabo objašnjavajući, da su tri mlade djevojke “kao

⁶³ Usp. “Mladen Josić”, https://en.wikipedia.org/wiki/Mladen_Josić (pristupljeno 20.1.2019) i “Bečejska likovna tradicija: Mladen Josić - velikan iz Bečeja”, <https://becejski-mozaik.co.rs/component/k2/7809-becejska-likovna-tradicija-mladen-josic-velikan-iz-beceja> (pristupljeno 10.1.2018). U numizmatičkoj literaturi postoji i netočan navod, da je autor crteža novčanice od 500 dinara slikar *V. Pomorišac*. “Zavod za izradu novčanica i kovanog novca – Topčider. Proizvodnja novčanica”, Numizmatički časopis Dinar, br. 4, (1997), 23.

⁶⁴ *I. Škrabo*, “Novčanica od 500 dinara 1939. bez pretiska. Postoji li 5.440 nepretisnutih primeraka novčanice 500 dinara sa datumom 6.5.1939?”, 36.

⁶⁵ Usp. *Z. Jelinčić*, Katalog bankovcev jugoslovenskih dežel, 1. del - redne izdaje, 84, 110; *B. Радовановић*, 110 година Народне банке 1884 - 1994., 75; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Jugoslavije 1929 - 1994, 191; Zavod za izradu novčanica i kovanog novca / The Institute for manufacturing Banknotes and Coins, [33] ili Zavod za izradu novčanica i kovanog novca / Монетный двор, [33]; *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 122; *Ž. Stojanović*, “Velika umetnička dela na malom formatu i u velikom tiražu”, 39; *J. Mulić*, Papirni novac na tlu Bosne i Hercegovine od 1918. godine do danas, 18; *B. Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije 1767 - 2002, 238. *Ж. Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884 - 2004, [117]; *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 113; *I. Škrabo*, “Novčanica od 500 dinara 1939. bez pretiska. Postoji li 5.440 nepretisnutih primeraka novčanice 500 dinara sa datumom 6.5.1939?”, 34-36; *Z. Višćević*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 492 ili *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 1078; *A. Bašić*, Paper money of Serbia 1876 - 2006, s.p.; *S. Ćirić*, “Umetnost na banknotama: Kratka likovna istorija dinara”, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1131661>; *M. Stokin*, “Notafilija. Novčanice Srbije pod nemačkom okupacijom”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-srbije-pod-nemackom-okupacijom/>; “Aukcija SPINK: Kraljevina Jugoslavija, 500 dinara 1939., proba naličja”, <http://blog.dnevnik.hr/hrvatskanumizmatika/2011/01/1628919024/aukcija-spink-kraljevina-jugoslavija-500-dinara-1939-proba-nalicja.html> (pristupljeno 10.1.2018);

⁶⁶ Usp. *Ž. Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 122; *Ž. Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 113.

‘SHS’ simbolika Srпкиnje, Hrvatice i Slovenke’.⁶⁷ No, ženski likovi na novčanici od 500 dinara iz 1939. (odnosno 1000 dinara iz 1941. godine) ničim ne iskazuju narodnu/etničku pripadnost i riječ je nedvojbeno o alegorijskim likovima. Na licu novčanice središnji je prikaz tri mlade žene u sjedećem položaju, u blagom poluprofilu s desna i glava okrenutih nadesno. Uz njih je lijevo u zlatnom vijencu od stiliziranih florealnih, zoomorfnih i antropomorfnih motiva, s kraljevskom krunom Karađorđevića iznad vijenca, portret (an face) kralja Petra II. Karađorđevića, gologlavog, u uniformi, i ogrnut kraljevskom porfirom (plaštom). Prva žena u skupini, lijevo na najvišem položaju drži mač (alegorija države i simbol snage), a na izvezenoj haljini napose je istaknut križ (simbol predanosti kršćanstvu), žena u sredini drži zatvorenu knjigu (simbol znanja), a treća žena desno drži različito voće (simbol obilja). Na licu novčanice lijevo, ispod portreta kralja Petra II. na purpurnom jastučiću prikazane su regalije odnosno kraljevske insignije (kraljevski znakovi) Karađorđevića: skiptar (žezlo), orb ili sar (kugla s križem - kraljevska jabuka) i kopča s heraldičkim motivom dvoglavog bijelog orla, kojom se na grudima pričvršćuje plašt [uz zlatnu krunu, zlatno žezlo i kraljevski plašt (od purpurno-tamnocrvenog baršuna, izvezen zlatnim vezom i s podstavom od bijelog hermelinskog krzna), simbol najviše vlasti i časti vladara je zlatna kraljevska jabuka - simbol snage i svjetske prevlasti kršćanskog vladara.] To su vladarske insignije srpske odnosno jugoslavenske dinastije Karađorđević [izrađene za krunidbu kralja Petra I. Karađorđevića 1904. godine. Kruna, žezlo i kraljevska jabuka ukrašeni su poludragim kamenjem pronađenim u Srbiji, i emajlom u srpskim nacionalnim bojama (crvenoj, plavoj i bijeloj)]⁶⁸, koje su na toj novčanici prvi put skupno prikazane. Desno je lovorov vijenac (simbol vječne slave) omotan vrpcom - jugoslavenskom trobojnicom (plavi, bijeli, crveni) naslonjen na grb Kraljevine Jugoslavije. U uglu lijevo dolje vidljiva je velika otvorena knjiga (simbol zakonitosti). Na licu novčanice desno je u vodenom znaku portret (u profilu s lijeva) kralja Aleksandra I. Karađorđevića, gologlavog, u uniformi. Na naličju novčanice također su tri mlade žene u sjedećem položaju. Prva žena lijevo drži desnom rukom snop žita, a lijevom voće (grožđe i jabuku), druga žena desno drži vreteno, a treća žena niže u prvom planu u haljini s izvezenim križem drži nago dijete. To su alegorije obilja, radišnosti i majčinstva odnosno skrbi za nemoćne. Desno na naličju novčanice u pozadini prikaz je seljaka orača s volovskom zapregom u polju, a iza u izmaglici prikaz je rijeke, jezera i planine. Okvir lica i naličja novčanice bogato je ukrašen stiliziranim florealnim i zoomorfnim motivima i mnogobrojnim različitim predmetima. Prepuna alegorija, simbola i ukrasnih pojedinosti novčanica od 500 dinara iz 1939. (odnosno 1000 dinara iz 1941. godine) najšarenija je novčanica u povijesti jugoslavenskog (i srpskog) novčanog dizajna.

⁶⁷ I. Škrabo, “Novčanica od 500 dinara 1939. bez pretiska. Postoji li 5.440 nepretisnutih primeraka novčanice 500 dinara sa datumom 6.5.1939?”, 34.

⁶⁸ Usp. Đ. M. Аџовић, Хералдика у Срба, 483-485, 487-489, 509-510; “Kraljevska porodica Srbije” / “Regalije”, <http://www.royalfamily.org/the-regalia/?lang=lat> (pristupljeno 20.8.2018).

Regalije - kraljevske insignije (kraljevski znakovi) dinastije Karađorđević.

Crtež novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 500 dinara iz 1939. godine (lice).

Crtež novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije od 500 dinara iz 1939. godine (naličje).

Novčanica Srpske narodne banke od 1000 dinara iz 1941. godine.

Zaključna riječ

Novčanice Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, 1929. - 1941. godine, za ratne novčane rezerve, kao i novčanice redovnog ("stalnog") izdanja, jasno iskazuju nacionalno i državno obilježje Kraljevine Jugoslavije. Tom je obilježju osnova srpska povijest i tradicija, kršćanstvo i proklamirano integralno jugoslavenstvo, na čelu s dinastijom Karađorđević. Proglašeni jugoslavenski unitarizam slikovito predočavaju i ikonografska rješenja na novčanicama Kraljevine Jugoslavije. Primijenjena su razrađenija dizajnerska i ikonografska rješenja, koja su uglavnom bila zacrtana već tijekom 1920-ih godina na novčanicama Narodne banke Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Natpisi na novčanicama Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, nisu trojezični, kako je ranije

redovito bilo ispisano na novčanicama Kraljevstva odnosno Kraljevine SHS, 1919. - 1929. godine (srpski - ćirilicom, hrvatski i slovenski - latinicom). Natpisi na svim novčanicama Narodne banke Kraljevine Jugoslavije ispisani su na "jugoslavenskom", točnije na srpskom jeziku, na licu ćirilicom, na naličju latinicom. Naglašena je srbijanska srednjovjekovna i novovjekovna povijest i tradicija - srednjovjekovna vlastelinka (100 dinara iz 1934.) i srednjovjekovna vladarka (10 dinara iz 1939.), te Kraljević Marko na konju (50 dinara iz 1931.). I primjena tipografije "Miroslavljevo pismo" na novčanicama Narodne banke Kraljevine Jugoslavije (50 dinara iz 1931., 100 dinara iz 1934. i 20 dinara iz 1936.) nedvojbeno je pozivanje na srbijansku srednjovjekovnu povijest i kulturu.

Uobičajen prikaz vladara na novcu i na novčanicama Narodne banke Kraljevine Jugoslavije jesu: kralj Petar I. Karađorđević (10.000 dinara iz 1936. i 10 dinara iz 1939.), kralj Aleksandar I. Karađorđević (50 dinara iz 1931., 100 dinara iz 1934. i 500 dinara iz 1939.) i prestolonasljednik odnosno kralj Petar II. Karađorđević (50 dinara iz 1931., 1000 dinara iz 1934., 20 dinara i 10.000 dinara iz 1936., 10 dinara i 500 dinara iz 1939.). Kralj Petar I. Karađorđević i kralj Aleksandar I. Karađorđević redovito su prikazani kao ratnici odnosno vojnici u uniformi. Petar II. Karađorđević prikazan je kao prestolonasljednik najprije kao mladi sokolaš (50 dinara iz 1931.), a zatim od 1934. godine kao jugoslavenski kralj, u crnogorsko-hercegovačkoj narodnoj nošnji (10 dinara iz 1939.), te s kraljevskim insignijama (10.000 dinara iz 1936. i 500 dinara iz 1939.). Da bi se osnažio autoritet mladoga kralja i dinastije Karađorđević, uz njega na novčanicama redovno se u vodenom znaku prikazuju likovi njegovih prethodnika, njegova djeda kralja Petra I. Karađorđevića (10.000 dinara iz 1936., 10 dinara i 500 dinara iz 1939.) i(li) njegova oca kralja Aleksandra I. Karađorđevića (500 dinara iz 1939.). Balkanski mentalitet koji propisuje i patrijalhalno nasljeđuje da je muškarac glava obitelji, a žena uvijek u drugom planu, mogući je uzrok izrazito rijetkog pojavljivanja personiziranih žena na novcu. No, učestali su likovi žena na jugoslavenskim novčanicama, 1919.-1941. godine, kada se prikazuju simbolični prikazi sela i zemljoradnje - seljanki ili različitih alegorijskih likova (100 dinara iz 1934., 1000 dinara iz 1935., 20 dinara i 10.000 dinara iz 1936., 10 dinara i 500 dinara iz 1939.).

Kraljevinu Jugoslaviju simboliziraju na novčanicama uz vladara - kralja, ponajprije državni grb (50 dinara iz 1931., 100 dinara iz 1934., 1000 dinara iz 1935. i 20 dinara iz 1936.) ili kraljevska kruna Karađorđevića (10.000 dinara iz 1936.) te kraljevske insignije (500 dinara iz 1939.). Jugoslavenski je sokol unutarpolitički bio stjegonoša državne ideologije, zastupajući integralno jugoslavenstvo, te je razumljiv prikaz mladog sokolaša odnosno ratnika (100 dinara iz 1934.) i prestolonasljednika Petra II. Karađorđevića kao mladog sokolaša (50 dinara iz 1931.). Klasična antičko-renesansa ikonografija, ranije 1919.-1929. godine znatnije zastupljena na jugoslavenskim i prije toga na srbijanskim novčanicama, postala je iznimka na novčanicama Narodne banke Kraljevine Jugoslavije (1000 dinara iz 1935.). Primjenjuju se običnom čovjeku razumljiviji, realistični, prikazi, koji naravno imaju i svoju simboliku. Na novčanicama su krajobrazi Boke kotorske (50 dinara iz 1931.), Dubrovnika (100 dinara iz 1934.), Mostara (10 dinara iz 1939.), te crkva Svetog Đorđa na Oplencu kod Topole u Srbiji, mauzolej dinastije Karađorđević (100 dinara iz 1934.) i stolna crkva (katedrala) sv. Petra i Pavla u Đakovu, koja je nedvojbeno i asocijacija na jugoslavenstvo biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1000 dinara iz 1935.). Nije zanemaren ni simbolični ni realistični prikaz tehničkog i industrijskog napretka

Geiger, Leček: Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije novčanica Kraljevine Jugoslavije Num. vijesti, broj 72., Zagreb, 2019.

Kraljevine Jugoslavije (100 dinara iz 1934. i 1000 dinara iz 1935.). Redovito je to prikaz odnosno spoj suvremenosti i slavne prošlosti (u pravilu i jedino srbijanske). Kraljevina Jugoslavija stereotipno je, i uljepšano, prikazana kao postojbina radišnih i zadovoljnih seljaka, a i radnika, kao snažna kršćanska država slavne prošlosti i kontinuiteta vlasti, kao država koja jamči mir i blagostanje te njeguje rad, znanje i svekoliki napredak.